

343.53:336.741.1

KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT PRANJA NOVCA

Samra Kučević*

Apstrakt:

U radu se razmatra uloga i značaj preventivnih mera u borbi protiv pranja novca, krivičnog dela koje prethodi da na nepredvidiv način ugrozi sve poluge vlasti. U tom cilju je posebna pažnja posvećena načinu definisanja ovog krivičnog dela u našem sadašnjem krivičnom zakonodavstvu, ne samo u pogledu radnje izvršenja, načina, oblika i vidova ispoljavanja, već i mera, postupaka ovlašćenih subjekata u cilju otkrivanja, sprečavanja i suzbijanja delatnosti fizičkih i pravnih lica vezanih za prikrivanje nelegalno stečenog novca. Osim toga, potrebno je ukazati i naindikatore prisustva ovog oblika privrednog kriminaliteta u jednom društvu, radi pravovremenog reagovanja nadležnih državnih organa.

Ključne reči: kriminalitet, pranje novca, prevencija, policija, tužilaštvo, sud, finansijski sistem.

Uvod

Jedna od najvažnijih preokupacija u oblasti savremenog kriminaliteta poslednjih godina jeste problem privrednog kriminala, koji je uglavnom prisutan tamo gde je visok profit, a mogućnost otkrivanja kriminalnih aktivnosti relativno mala. S obzirom da se na taj način ostvaruje ogromna protivpravna dobit, javlja se potreba da se kriminalom zarađen novac legalizuje, odnosno da se uključi u legalne finansijske tokove, a sve u cilju onemogućavanja da se utvrdi poreklo ilegalno stečene dobiti. To se postiže raznim bankarskim, privrednim i drugim transakcijama kako bi se "prljav" novac pojavio kao legalno sredstvo prometa na tržištu novca.

Pranje novca kao oblik privrednog kriminaliteta prisutan je u nacionalnim i međunarodnim razmerama, te su iz tog razloga sve države zainteresovane za njegovo suzbijanje, jer narušava vitalne vrednosti svakog društva. U svakom slučaju ne predstavlja problem sa kojim se suočava samo Republika Srbija već je globalni problem svih demokratija i ekonomija, a posebno onih u tranziciji.

---

* Saradnik u nastavi Departmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

Iz tog razloga je većina država poslednjih godina na osnovu konvencija i drugih međunarodno-pravnih dokumenata predvidela u svom nacionalnom zakonodavstvu samostalno krivično delo pranje novca. Međutim, bez obzira na zainteresovanost njegovo efikasno suzbijanje je veoma težak zadatak.

Neefikasnosti u sprečavanju pranja novca doprinosi žilavost ovog vida kriminaliteta, kao jedna od njegovih osnovnih fenomenoloških karakteristika. To se posebno ogleda u sprezi između kriminalnih struktura i pojedinih eksperata tj. predstavnika državne vlasti. Što je ta sprega čvršća i razgranatija, to su pokušaji na suzbijanju sve neuspešniji. Načini pranja novca se neprekidno prilagođavaju, usavršavaju i na taj način prate ekonomske i finansijske odnose na nacionalnom, ali i međunarodnom planu. Primena samo represivnih mera ne može ovaj oblik kriminaliteta da svede na društveno prihvatljive okvire. To ukazuje na potrebu preduzimanja i preventivnih mera, kojima je potrebno ukloniti uslove koji dovode do situacije da se nezakonito stečen novac na različite načine uključi u legalne finansijske i privredne tokove. S obzirom na veliku društvenu opasnost ovog krivičnog dela i njegov negativan odraz na celokupan društveni sistem, javlja se potreba za detaljnim izučavanjem ove teme.

U teoriji se pranje novca povezuje sa Sjedinjenim Američkim Državama u periodu prohibicije (vreme zabrane točenja i prodaje alkoholnih pića) u trećoj deceniji XX veka, kada su kriminalne organizacije (Al Capone) novac zarađen proizvodnjom, krijumčarenjem i prometom alkoholnih pića, prikazivali kao prihod ostvaren u lancu svojih perionica. Povodom te pojave u novinarstvu je počeo da se upotrebljava termin „pranje novca“, a odatle ga je u istraživanjima prihvatila i nauka.¹

Međutim, termin „pranje novca“ prvi put se pominje u Londonskom listu The Guardian 1973. godine u vezi sa poznatom Niksonovom aferom „Watergate“ u kojoj je oprano 200.000 dolara za finansiranje američke republikanske predizborne kampanje. Ipak, prvi počeci pranja novca vezani su za američkog kriminalca Alphonse Capone koji je prihod od kriminalnih aktivnosti ulagao u lance restorana i kasina na Kubi, a sve je to činio zahvaljujući lokalnoj vlasti i potkupljenim ministrima sa kojima je delio zaradu. U pravne akte se prvi put uvodi Zakonom o bankarskim tajnama u SAD 1970. godine, a 1986. godine prvi put je propisano kao krivično delo donošenjem Zakona o kontroli pranja novca. S obzirom da ova pojava izaziva teške posledice u vidu ekonomskih i političkih efekata, predstavlja međunarodni problem.

Sam pojam pranja novca potiče od engleske reči **money laundering**, što znači legalizacija kapitala stečenog kriminalnom delatnošću, odnosno finansijske

---

¹M. Jovanović, Pranje novca- ekonomija kriminaliteta, Organizovani kriminalitet i korupcija, Zbornik Srpskog udruženja za krivično pravo, Kopaonik, 1996, str. 161.

transakcije radi prikrivanja stvarnog porekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. U osnovi, sastoji se u falsifikovanju finansijske dokumentacije i manipulaciji u sistemu međubankarskih transakcija. U današnje vreme se značajno izražava u procesima privatizacije kapitala u bivšim socijalističkim zemljama Istočne Evrope. Kako bi prikriji pravo poreklo novca učesnici u ovom krivičnom delu pribegavaju najraznovrsnijim finansijskim transakcijama, što im omogućava normalno korišćenje u poslovnim odnosima u kojima plasiraju svoj kapital.

Operacijom koja predstavlja pranje novca ne prikriva se samo nezakonito ostvaren prihod, već se prikriva i kriminalna delatnost pojedinih subjekata koji se u društvu prikazuju kao uzorni i ekonomski moćni građani.

Pranje novca uslovljava stvaranje velike potrošačke moći pojedinaca u uslovima opšte recesije koja je trenutno zahvatila ceo svet, a kao posledica takvog stanja javlja se iskrivljena struktura potrošnje, naročito među bogatima. Profit koji se ostvaruje ovim krivičnim delom utičena porast potražnje za luksuznim proizvodima, povećanje cene nekretnina, a između ostalog pospešuje i inflaciju. Osim toga, pranje novca narušava i demokratsku političku strukturu i ekonomsku stabilnost jedne zemlje. U istoriji su poznati slučajevi prodiranja predstavnika narko kartela u središte tela vlasti pojedinih zemalja. Sam kolumbijski predsednik Ernesto Samper optužen je da je tokom izborne kampanje primao velike novčane iznose od strane narko mafije.

Razvoj informacionih tehnologija, fleksibilnost i prilagodljivost u delovanju, stručna pomoć, ogromna finansijska sredstva koja su na raspolaganju, olakšavaju pranje novca i njegov prenos preko granice. Zemlje u tranziciji sa nedovoljno izgrađenim institucijama za suzbijanje kriminala, kojima su inače potrebne investicije da bi pokrenule svoju ekonomiju, predstavljaju centre za pranje prljavog novca, zbog čega su stalno na meti kriminalnih organizacija.

Osnovni motiv najvećeg broja kriminalnih dela, kao što je trgovina narkoticima, ilegalna trgovina oružjem, krijumčarenje alkohola i duvana, ucene i prevare, jeste želja za sticanjem profita. Kriminalne grupe i pojedinci sa tako stečenom dobiti, nazvanom "vruć novac", nastoje da prikriju njegovo poreklo koristeći razne metode, a sve sa ciljem njihovog regularnog korišćenja.

U suštini, cilj perača novca jeste:

- plasiranje nezakonito stečenih sredstava u finansijski sistem, bez izazivanja sumnje;
- prebacivanje novca u serijama složenih transakcija, kako bi se otežalo identifikovanje njegovog originalnog izvora;
- i na kraju, ponovno vraćanje novca u finansijski i poslovni sistem, tako da se pojavljuje kao legitimno sredstvo ili kapital.

Novac koji je stečen kriminalnim aktivnostima obično se koristi za korumpiranje službenika finansijskih institucija, čime se nanosi nepopravljiva šteta tržišnom kredibilitetu, a samim tim utiče na stvaranje nepoverenja kod građana u rad ovih ustanova.

“Pranje” novca u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije

“Pranje” novca se sastoji u plasiranju nelegalno stečenog novčanog kapitala koji se nalazi van zakonskog prometa, u legalne finansijske tokove, zahvaljujući čemu se s jedne strane, omogućava njegovo korišćenje, a s druge strane, time se otežava dokazivanje kriminalne aktivnosti iz koje je proizašao “prljav” novac.²

U našem krivičnom pravu pranje novca predstavlja krivično delo predviđeno tkz. sporednim krivičnim zakonodavstvom, odnosno odredbama Zakona o sprečavanju pranja novca³, kojim se propisuju radnje i mere koje se preduzimaju radi sprečavanja i otkrivanja ovog krivičnog dela i finansiranja terorizma, uređuje se nadležnost Uprave za sprečavanje pranja novca i nadležnost drugih organa za sprovođenje odredaba ovog zakona.

Pranjem novca, u smislu ovog zakona, smatra se:

- 1) konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela;
- 2) prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, mesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela;
- 3) sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela.

Osim toga, Krivični zakonik Republike Srbije, u članu 231., definiše krivično delo pranje novca na sledeći način :

- (1) Ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, u nameri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito poreklo imovine, ili prikrije i lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, ili stekne, drži, ili koristi imovinu sa znanjem u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog dela, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina;
- (2) Ako iznos novca ili imovine iz stava 1. ovog člana prelazi milion i petsto hiljada dinara, učinilac će se kazniti zatvorom u trajanju od jedne do deset godina.
- (3) Ko učini delo iz stava 1. i 2. ovog člana, a mogao je i bio dužan da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim delom, kazniće se zatvorom u trajanju do tri godine;
- (4) Odgovorno lice u pravnom licu koje učini delo iz stava 1. do 3. ovog člana, kazniće se kaznom propisanom za to delo, ako je znalo, odnosno moglo i bilo dužno da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim delom .

---

²Ž. Aleksić, i M. Škulić, Kriminalistika, “Dosije”, Beograd, 2002, str.345-346.

³Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Sl. Glasnik RS, br. 20/2009, 72/2009 i 91/2010.

(5) Novac i imovina iz st. 1. do 4. stava ovog člana, oduzeće se.⁴

Oblici krivičnog dela pranja novca

Osnovni oblik krivičnog dela pranje novca ima sledeća obeležja:

-radnja krivičnog dela je alternativno određena i obuhvata sledeće:

- a) konverziju ili prenos imovine,
- b) lažno prikazivanje činjenica o imovini,
- c) sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene kriminalnim aktivnostima.

Za razliku od konverzije koja predstavlja pretvaranje jedne valute u drugu ili koja se uglavnom vrši preko banaka, menjačnica ili na drugi način, prenos imovine je prenos imovinskih prava ili predmeta koji imaju imovinsku vrednost na neko drugo fizičko ili pravno lice. Prenos se može izvršiti na razne načine: prodajom, davanjem na poklon, vraćanjem duga itd. Za postojanje dela nije od značaja činjenica na koga se prenosi imovina i u kom obimu.

Prikrivanje ili lažno prikazivanje činjenica o imovini je drugi mogući oblik radnje izvršenja. Po pravilu se vrši nečinjenjem, na taj način što se ne saopštavaju relevantne odnosno važne okolnosti koje su poznate učiniocu, a odnose se na imovinu, dok je lažno prikazivanje davanje neistinitih podataka o tim okolnostima, koje se u najvećem broju slučajeva odnose na poreklo imovine, njenu vrednost, način sticanja itd.

Na kaju, delo se može izvršiti i na treći način tj. sticanjem, držanjem ili korišćenjem imovine. Sticanje je dobijanje imovine u posed sa mogućnošću da se njome raspolože. Za postojanje dela u ovom slučaju nije od značaja na koji je način imovina stečena, da li kupovinom, poklonom, zamenom, nasleđivanjem i dr. Držanje imovine je faktičko raspolaganje njome-njeno posedovanje, dok je korišćenje svaki način raspolaganja imovinom kroz upotrebu, prodaju, davanje na poklon ili u zajam.

Drugo bitno obeležje ovog krivičnog dela je subjektivne prirode i sastoji se u saznanju učinioca da ta imovina potiče od kriminalne delatnosti. To znači da kod učinioca pored umišljaja u pogledu radnje izvršenja i objekta dela, mora postojati i svest da je imovina nastala izvršenjem nekog krivičnog dela. Na ovo obeležje se nadovezuje još jedan subjektivni element, koji je vezan za nameru učinioca da se putem nezakonitih radnji prikrije ili lažno prikaže nezakonito poreklo imovine. To u suštini predstavlja biće ovog krivičnog dela, koje je izvršeno preduzimanjem neke od navedenih delatnosti, uz postojanje svesti o poreklu imovine i namere prikrivanja tog porekla.

Poseban (lakši) oblik postoji u slučaju kada učinilac nije znao da se radi o novcu koji je pribavljen nekom nezakonitom delatnošću, ali je mogao i bio dužan da

---

⁴Krivični zakonik ("Službeni glasnik RS", br. 85/05.), član 231.

zna. Tako se u ovom slučaju radi o lakšem obliku vinosti, pri čemu učinilac postupa sa nehatom u odnosu na poreklo stečenog novca koji je predmet izvršenja ovog krivičnog dela.

Kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela je propisan s obzirom na visinu iznosa položenog novca i on postoji ako je u pitanju suma koja prelazi 1,5 miliona dinara. Dakle, visina "opranog" protivpravno stečenog novca predstavlja kvalifikatornu okolnost ovog krivičnog dela.

Bez obzira o kom obliku krivičnog dela pranja novca je reč, u svakom slučaju sud će učiniocu ovog krivičnog dela uz kaznu obavezno izreći i meru bezbednosti oduzimanja novca ili dobiti koji su predmet "pranja".

U suštini, iz svega navedenog proizilazi da se krivično delo pranja novca može definisati kao skup postkriminalnih aktivnosti koje su usmerene na prikruvanje imovinske koristi ili vrednosti stečene na nelegalan način i njihovo ulaganje u finansijski sistem s ciljem njihovog pretvaranja u legalan i zakonit novac. Prema tome, pranje novca predstavlja proces kojim se želi sakriti trag pravog izvora nezakonito stečenog novca, pri čemu se pored finansijskog sve češće iskorišćava i nefinansijski sektor.

Faze pranja novca

Kriminalom zarađen novac prolazi kroz određene faze pranja novca u zemlji u kojoj je ispoljena kriminalna delatnost, a ako nije moguće ili je skopčano sa rizikom teškoća, u nekoj stranoj zemlji se pristupa krijumčarenju ilegalno stečenog novca. Osnovni cilj krijumčarenja jeste izbegavanje otkrivanja kriminalne delatnosti od strane nadležnih organa i omogućavanje pranja novca kroz finansijski sistem neke druge zemlje. Novac se najčešće krijumčari iz zemalja koje su poznate po strogim propisima i njihovoj doslednoj primeni, u zemlje gde je taj odnos liberalniji i gde bankarski tokovi nisu pod kontrolom države. To uslovljava osnivanje tzv. Off shore finansijskih centara preko kojih se ilegalna sredstva legalizuju.⁵

Za krijumčarenje ilegalno stečenog novca koriste se isti oni putevi kojima se preko granice prebacuje droga, oružije, municija ili neka druga skupocena roba, s tim što se beleže i individualni slučajevi prenošenja u manjim količinama i to najčešće sakriven u tašni, koferu ili nekom drugom delu lične garderobe ili prtljaga.

Pretvaranje ilegalno stečenog novca u legalan, s ciljem prikriivanja njegovog pravog porekla je veoma kompleksan proces koji se odvija u tri faze:

- 1) faza ulaganja nezakonito stečenog novca,
- 2) faza prikriivanja nezakonito stečenog novca,
- 3) faza integracije nezakonito stečenog novca.

---

⁵ M. Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, Policijska akademija, Beograd, 2003, str. 193.

Faza ulaganja

Faza ulaganja predstavlja prvu fazu pranja novca, u kojoj se stvara privid zakonitosti nezakonito stečenih sredstava, njihovim ubacivanjem u finansijski, nefinansijski ili drugi alternativni sistem. Ova faza se realizuje zahvaljujući vezama sa korumpiranim činovnicima, neefikasnosti određenih finansijskih institucija i rupama u zakonima koji regulišu materiju sprečavanja pranja novca u određenim zemljama.

Ilegalni profiti se ne uvode u legalan finansijski sistem, već se gotovina pribavljena kriminalnim delatnostima koristi za kupovinu raznih nepokretnosti, ali u poslednje vreme i za kupovinu fudbalskih klubova koji se nalaze u teškim finansijskim situacijama. Na taj način se profit koji je rezultat kriminala meša sa prihodima legalnog poslovanja, čime se smanjuje mogućnost otkrivanja "oprano" novca.

Uplata novca stečenog kriminalnim delatnostima vrši se na razne načine, među kojima su karakteristični sledeći:

- Uplata nezakonito stečenog novca pod pokrićem redovnih gotovinskih prihoda od legalnog i zakonitog poslovanja;
- Osnivanje lažnih "fantomskih" preduzeća koja ne posluju, već postoje samo kao sredstvo za uplatu na računima otvorenim u bankama širom sveta;
- Kupovina preduzeća u stečaju ili preduzeća sa ozbiljnim finansijskim problemima čiji računi služe samo kao sredstvo gde se šalje novac koji je prethodno deponovan na račune banaka i drugih finansijskih institucija.

Faza prikrivanja

Faza prikrivanja nezakonito stečenog novca sprovodi se nakon što je gotovina pretvorena u depozit banke. Naime, naredni korak u pranju novca je faza prikrivanja koja se realizuje prebacivanjem sredstava sa jednog računa na račune raznih banaka, privrednih subjekata i drugih finansijskih institucija, u zemlji i inostranstvu, a sve s ciljem prikrivanja izvora i destinacije početnog kapitala.

U suštini, novac se premešta mnogobrojnim transakcijama čiji je glavni cilj da se prikrije veza između novca i kriminalne aktivnosti od koje potiče. U ovoj fazi najčešće se koriste sledeće tehnike:

- menjanje valute, krijumčarenje novca preko državne granice, pretvaranje novca u druge oblike (čekove, menice, deonice),
- korišćenje osiguravajućih društava, rezidentne pošte i izvozno-uvoznih kompanija;

- manipulacija računima, garancijama, obaveznicama i hartijama od vrednosti, kao i falsifikovanje dokumentacije, tj. pisanog traga novca, posebno njegovog pravog izvora, vlasništva, mesta i svrhe. Da prebacivanje novca u inostranstvo ne bi izgledalo sumnjivo peraći novca najčešće osnovaju tkz. Bojler firme u kojima je već došlo do deponovanja "prljavog" novca, a koje se pojavljuju u ulozi dobavljača. U takvim situacijama inostrani klijenti šalju lažne, uvećane facture. Međutim, jasno je da do razmene robe i obavljanja usluge i ne dolazi ili dolazi ali u neodgovarajućem broju i kvalitetu, a jedino što se kreće je novac koji se prividno prebacuje u inostranstvo radi navodnih privrednih aktivnosti.

Tokom faze prikrivanja obavi se veliki broj transakcija kojima se novac prebacuje po čitavom svetu. Mnoge od tih transakcija su besmislene i za njih se ne može pronaći nikakvo opravdanje tj. pokriće u poslovanju. Prava svrha transakcija je da se prikriju tragovi kretanja novca i oteža posao svakom ko pokuša da istraži poreklo takvog novca.

Faza integracije

Faza integracije predstavlja poslednju fazu u pranju novca u kojoj opran novac ponovo ulazi u legalne ekonomske tokove. Novac se tada ulaže u zakonite poslove ili investira, nakon čega se javlja kao profit koji potiče od zakonom dozvoljene delatnosti. Najčešće korišćen metod za integraciju novca u legalne tokove vezan je za kupovinu nekretnina, tj. kupovinu pokretnih i nepokretnih stvari, zgrada, stanova ili skladišta.

Bez obzira što se ovaj posao finansira novcem koji predstavlja rezultat kriminalnih aktivnosti, prihod koji se ostvaruje od izdavanja prostora u zakup neće biti sumnjiv jer je rezultat zakonom dozvoljene delatnosti. Osnovni cilj ove faze pranja novca jeste da se novac stečen kriminalom prebaci u poslove koje zakon ne zabranjuje. Tradicionalni metod kojim se služila mafija bio je ulaganje novca u građevinsku industriju, ali postoje i drugi načini. Jedan od njih je prijavljivanje preduzeća koja se nalaze u teškoćama, investiranjem ogromnih suma novca. Preduzeće nastavlja normalno da posluje koristeći novac stečen kriminalom kao svoj kapital.⁶

U praksi se često sve tri faze pranja novca preklapaju, tako što se zakonito stečeni novac u svim fazama pranja meša sa novcem proisteklim od kriminalne aktivnosti.

S tim u vezi, Katarina Oswald govori o četiri do sada poznata modela pranja novca, i to:

- a) "Dvofazni model" – u prvoj fazi razlikuje pranje novca koji prolazi neposredno iz nezakonite radnje, a u drugoj fazi se sprovode srednjoročne i

---

⁶N. Teofilović, M. Jelačić: Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 19.

dugoročne radnje “legalizacije” opranog novca i njegovo uključivanje u legalan finansijski sistem.

- b) Model “kružnog pranja” je složeniji i uključuje devet podfaza pranja novca.
- c) Model “četiri sektora” u kojem svaki sector sadrži process pranja novca.
- d) “Teleološki model” koji se zasniva na različitim ciljevima pranja novca, kao npr. integraciji, investiranju, poreskoj utaji, finansiranju organizovanog kriminala i sl.⁷

Načini pranja novca

Pretvaranje nezakonito stečenog novca u prividno zakonit, predstavlja složen proces koji se može odvijati na različite načine, s tim što se pravi razlika kada su u pitanju pravna i fizička lica. Pravna lica najčešće koriste sledeće metode: off shore zone, nerezidentni računi, sklapanje fiktivnih ugovora i ispostavljanje fiktivnih računa, ulaganje gotovine u finansijski sistem i dr. Naime, preko otvorenih računa off shore zona odvijaju se transakcije nosilaca kriminalne delatnosti u državama koje su pogodne za to, zbog blizine, razvijenih bankarskih sistema i ustaljenih kanala komunikacije. Jedna od poznatih, “klasičnih” tehnika pranja novca je sklapanje fiktivnih ugovora i po tom pravnom osnovu ispostavljanje fiktivnih računa. Najčešće se fiktivni računi ispostavljaju za usluge koje nisu i neće biti izvršene, odnosno ispostavljanje faktura sa većim ili manjim iznosima od stvarne vrednosti robe i usluga.

Pored toga što je za prvu fazu pranja novca karakteristično ulaganje gotovine u finansijski sistem, preko žiro računa trgovačkih firmi, u poslednje vreme ona se ulaže i u nefinansijski sektor korišćenjem savremene tehnologije-elektronskog bankarstva i investicionih fondova.

Za razliku od pravnih lica, fizička lica uglavnom koriste sledeće načine pranja novca:

- transakcije gotovim novcem,
- dojava iz inostanstva,
- menjački poslovi,
- korišćenje kreditne linije, i
- krijumčarenje novca.

Kako bi izbegli sumnju bankarskih službenika prilikom polaganja većih iznosa gotovog novca, izvršiooci ovog krivičnog dela često koriste tehniku pranja novca putem tkz. “povezanih” transakcija čija je suština da se veći iznosi novca “razbijaju” na više manjih iznosa, čime se izbegava limit prijave gotovinskih transakcija. Osim toga, menjački poslovi se masovno koriste za prikrivanje tragova prljavog novca, naročito za prikrivanje prihoda od prodaje narkotičkih sredstava. S

---

⁷Zbornik radova , Korupcija i pranje novca, N. Danilović, Metodologija pranja novca kod pravnih i fizičkih lica, Zagreb, 2009, str. 92.

obzirom da se menjačnice u poslednje vreme poredno koriste za pranje novca, potrebno je da se posebna pažnja posveti njihovom licenciranju i efikasnijem nadzoru. Kada je u pitanju korišćenje postojeće kreditne linije uglavnom je reč o vraćanju sredstava pre isteka ugovorenog roka, tako da se nezakonito stečenim novcem vraća uzeti kredit, čime se ilegalan novac prividno pretvara u legalan. Jedna od najstarijih, najefikasnijih, ali i narizičnijih tehnika pranja novca je krijumčarenje. Ova tehnika je prisutna u početku procesa pranja novca i posebno je rizična za lica koja fizički prenose novac preko državne granice.

Međutim, u nacionalnim i međunarodnim okvirima načini pranja novca mogu biti različiti, s tim što su posebno karakteristični sledeći:

- Upotreba korespodentnih računa, korišćenje elektronskog transfera, zloupotreba privatnih usluga u bankarskom poslovanju,
- Korišćenje off shore bankarskih zona, koje se zasnivaju na liberalnim odnosima i kontroli,
- Zloupotreba hartija od vrednosti, zloupotreba transitera novca, korišćenje tržišta zlata, kao i druge vrste zloupotreba u raznim oblastima ekonomske aktivnosti,
- U poslednje vreme se koriste i zloupotrebe kartica, internet banarstva, elektronske gotovine, što predstavlja savremene načine pranja novca.

Korišćenje "Front kompanija"

Kao front kompanije mogu se pojaviti sva pravna lica koja posluju sa gotovinskim sredstvima (keš novcem). To su najčešće draguljarnice, restorani, kazina, kladionice itd. Zatim, za izvođenje lažnih međunarodnih komercijalnih poslova prilikom prikrivanja i integracije ilegalnih sredstava koriste se poslovi sa dragocenim materijalima kojima je teško odrediti vrednost (dijamanti, drago kamenje, umetnička dela). Za korišćenje ovih kompanija kao efikasnog sredstva prilikom pranja novca postoje dva osnovna razloga, i to:

- Mogućnost njihovog delovanja bez komplikacija u odnosima sa njihovim finansijskim institucijama ili bilo kojim drugim ustanovama,
- Smanjena mogućnost otkrivanja njihovih stvarnih aktivnosti ako se bave zakonitim poslovima, naročito onim kojima je dozvoljeno polaganje velikih iznosa gotovog novca bez obaveznog prijavljivanja.

Najčešće poslovne aktivnosti koje obavljaju "front kompanije" su:

- Draguljarnice: njihovo sve češće korišćenje u SAD-a i zemljama EU-e, a nešto ređe u Republici Srbiji;
- Menjačnice: koriste se od strane perača novca, s obzirom da im omogućava konverziju u nekom od oblika bankovnog novca;
- Turističke agencije: zbog kapaciteta njihove delatnosti koja opravdava poslovanje sa gotovim novcem i mogućnosti elektronskog transfera,

predstavljaju perfektnu delatnost za front kompanije. U našoj zemlji većina preduzeća sa ovakvim poslovanjem ima specijalna odobrenja Ministarstva finansija za polaganje gotovinskih sredstava u iznosima većim od limitiranog.

- Import/export kompanije: predstvljaju popularno sredstvo za front kompaniju pranja novca. Najčešće se koriste sledeće metode: potcenjivanje i precenjivanje robe, duplo faktorisanje i finansiranje izvoza.
- Kockarnice i kladionice: njihovo korišćenje je prisutno kako u siromašnim i nerazvijenim društvima, tako i u bogatim zemljama koje nisu immune na istu pojavu.
- Trgovina nekretninama: često se koristi s obzirom da je pranje novca pokušaj legalizacije imovine koja je stečena kriminalnim aktivnostima. U tom cilju se kupuju nekretnine, investira u izgradnju određenih objekata;
- Privatizacija: kriminalne grupe na različite načine nastoje da sakriju identitet kupca.⁸

Uloga off shore finansijskih centara u pranju novca

Jedna od glavnih indicija za postojanje pranja novca je učestalost transakcija i veličina transfera koji se obavlja preko off shore zona. Zone se osnivaju u onim delovima sveta koji imaju vrlo liberalne zakone u pogledu privrednog poslovanja, otvaranja banaka i preduzeća. Ono što posebno karakteriše ove zone jeste vrlo mali procenat poreskih obaveza i zagarantovana tajna bankovnih računa. Računi off shore preduzeća mogu se otvoriti iz bilo kog dela sveta putem telefona, pisma, internet, a jedina obaveza stranke je da dostavi samo nekoliko osnovnih podataka, kao npr. kopiju pasoša, kopiju o vlasništvu preduzeća i zahtev za otvaranje računa. Shodno tome, poslovanje na daljinu ima garanciju visokog stepena zaštite podataka, a što naročito pogoduje peračima novca.

Međutim, nije svako poslovanje sa off shore zonama protivzakonito, bez obzira što se njihova osnovna karakteristika ogleda u velikom unosu robe ili novca, olakšanom osnivanju preduzeća, a što koriste izvršioc i ovog krivičnog dela. Tako se često dešava da je to jedan od načina poslovanja osiguravajućih društava, multinacionalnih kompanija, iz sledećih razloga:

- Ublažavanje poreskih obaveza i međukursnih razlika,
- Olakšavanje bankarskih transakcija i upravlčanje gotovinom,
- Zaštita privatnosti i poslovnih interesa, koji imaju za cilj povećanje međunarodne konkurentnosti.

---

⁸Zbornik radova, Korupcija i pranje novca, Zagreb, 2009, str. 94.

S obzirom na navedene pogodnosti, poslovanje sa off shore zonama ne bi bilo korisno ograničiti, a u cilju zaštite od perača novca, nacionalne države moraju kroz svoje zakonodavstvo regulisati postupak otvaranja i vođenja deviznih računa i deviznih štednih ulogarezidenata u banci i regulisati poslovanje sa off shore zonama i nekooperativnim jurisdikcijama. Šema pranja novca preko navedenih finansijskih centara ima nekoliko osnovnih karakteristika, koje istovremeno možemo označiti i kao indiciju ovog oblika pranja novca.⁹

- Višestruki niz finansijskih transakcija,
- Korišćenje posrednika za vođenje transakcija,
- Međunarodna mreža tkz. Shell kompanija, uključujući i “off-the-shell” varijacije, koje se gase odmah po završetku određenog posla,
- Korišćenje više off shore centara za jednu operaciju pranja novca.

“Shell” kompanije predstavljaju institucije, korporacije, fondove koje ne preduzimaju komercijalne poduhvate niti poseduju proizvodne poslove ili neku drugu formu komercijalnih operacija u zemlji, u kojoj je njihov ured lociran.

Uprava za sprečavanje novca

Uprava za sprečavanje pranja novcanadležna je za sprovođenje Zakona o sprečavanju pranja novca u Republici Srbiji. Ona predstavlja finansijsku službu koja prikuplja, analizira i čuva podatke i informacije dobijene od obaveznika. Nalazi se u sastavu ministarstva nadležnog za poslove finansija, a njom rukovodi direktor koga postavlja i razrešava vlada RS, na predlog ministra finansija, nadležne državne organe (policija, pravosudni i inspeksijski organi) koji će preduzeti adekvatne mere. Imovinu nastalu izvršenjem krivičnih dela, kriminalci nastoje da koriste na način koji ne privlači pažnju nadležnih organa. Iz tog razloga vrše čitav niz transakcija sa krajnjim ciljem da se navedeni novac ili imovina prikažu kao zakonito stečeni. U samom procesu pranja novca, imovina menja svoj oblik i prebacuje se sa jednog na drugo mesto. S obzirom da je to problem koji prevazilazi nacionalne granice, mehanizmi borbe protiv ovog oblika kriminala moraju imati međunarodni karakter.

Na međunarodnom planu, Uprava aktivno učestvuje u radu jednog komiteta Saveta Evrope (Manival), koji okuplja stručnjake za problematiku sprečavanja pranja novca. Komitet funkcioniše na principu uzajamnih evolucija država članica. Osim toga, Uprava je zadovoljila i međunarodno priznate kriterijume i postala član međunarodnog udruženja finansijskih službi- Egmont. Tako je u mogućnosti da razmenjuje finansijske podatke sa srodnim institucijama širom sveta, a svi razmenjeni podaci imaju karakter službene tajne i mogu se koristiti samo u cilju i na način propisan zakonom. Na taj način Uprava za sprečavanje pranja novca teži da saradnjom sa drugim državnim organima

---

⁹N. Teofilović, M. Jelačić, Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 140.

doprinese jačanju finansijskog sistema zemlje. Pored toga, nastoji da dalju obuku realizuje kroz seminare i radionice, a sve s ciljem uspješnije primene zakona u svim društvenim oblastima u kojima postoje uslovi za vršenje krivičnih dela, naročito pranja novca.

ZAKLJUČAK

Rezultat ovog rada jeste ukazivanje na mogućnosti sprečavanja pranja novca, jer se stvaranjem ekonomske moći ugrožavaju sve demokratske tvorevine koje nisu u stanju da se suprotstave ovom obliku privrednog kriminaliteta. Da bi u tome uspeli neophodno je izvršiti reformu institucija, dosledno sprovesti zakonske propise, a rad policije, tužilaštva, bezbednosno-informativne agencije, sudova, carinskih organa i ostalih društvenih organa, podići na viši nivo.

Smatra se da ova negativna pojava u većini savremenih društava postoji u mnogo većem obimu nego što to zvanične evidencije pokazuju, a što u prenesenom smislu znači da je kod ovog oblika privrednog kriminaliteta veoma izražena tamna brojka. Sredstva izvršenja ovog krivičnog dela su specifična i uglavnom se odnose na papirologiju kojom se služe njihovi izvršioci, kako bi zaštitili novac stečen kriminalnim aktivnostima, ulažući ga u legalne poslove. Tako je za uspešno rasvetljavanje krivičnog dela pranja novca neophodna koordinacija između organa unutrašnjih poslova i lica koja rade u bankama i poreskim upravama.

Proces pranja novca nikada ne prestaje. Bez obzira na to koliko je faza "prljav" novac prošao i koliko su oblika nezakonito stečena sredstva promenila, ona nikada neće biti čista u očima zakona. U suštini, pranje novca je univerzalni problem i fenomen koji je sve aktuelniji i koji će dobijati sve više na značaju. Otkrivanje i sprečavanje ovog krivičnog dela predstavlja izazov za sve demokratske sisteme, jer se radi o najperfidnijem obliku privrednog kriminaliteta. Bez obzira na to što su sve zemlje zainteresovane, sprečavanje, otkrivanje i suzbijanje ove negativne pojave je veoma složen i težak zadatak. U tom smislu, danas je nemoguće naći zemlju koja je suzbila ovo krivično delo.

Na osnovu do sada navedenog može se zaključiti da pranje novca predstavlja kompleksan sistem, koji se sve više razvija, primenjuju se nove tehnike u skladu sa razvojem nauke i tehnologije, a preaći novca se sve više usavršavaju. Opšte je poznato da je san svakog perača novca da plati porez. Međutim, put koji treba da pređe od "prljavog" novca do plaćanja poreza nije ni lak, ni jeftin. Naime, vlasnici prljavog novca nastoje da ga raznim aktivnostima, pre svega ucenama političara, funkcionera, uvedu u legalne tokove, kako bi mogli da ga ulažu u legalan biznis i da ga uvećavaju. Zemlje koje su pogođene ovim fenomenom imaju posebne organizacije ili jedinice u vidu tkz. radnih grupa za borbu protiv pranja novca. Jedna od najpoznatijih je svakako Finansijsko-akciona radna grupa za sprečavanje pranja novca (FATF).

LITERATURA

- 1) Ž. Aleksić, i M. Škulić, Kriminalistika, "Dosije", Beograd, 2002.
- 2) M. Jovanović, Pranje novca- ekonomija kriminaliteta, Organizovani kriminalitet i korupcija, Zbornik Srpskog udruženja za krivično pravo, Kopaonik, 1996.
- 3) N. Teofilović, M. Jelačić, Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006.
- 4) N. Danilović, Zbornik radova, Korupcija i pranje novca, Metodologija pranja novca kod pravnih i fizičkih lica, Zagreb, 2009.
- 5) M. Bošković: Transnacionalni organizovani kriminalitet, Policijska akademija, Beograd, 2003.
- 6) Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Sl. Glasnik RS, br. 20/2009, 72/2009 i 91/2010.
- 7) Krivični zakonik ("Službeni glasnik RS", br. 85/05.), član 231.

CRIMINAL-LEGAL ASPECTS OF MONEY LAUNDERING

Samra Kučević

Abstract:

This paper examines the role and importance of preventive measures in the fight against money laundering, crime which threatens to undermine the unpredictable way all the levers of power. To this end, special attention is paid to the way the definition of the crime in our current criminal law, not only in terms of enforcement actions, ways, shapes and forms of manifestation, but the measures, procedures authorized entities to detect, prevent and combat the activities of natural and legal persons related to the concealment of illegally obtained money. In addition, it is necessary to point out the indicators of the presence of this form of economic crime in society, for the timely response of the competent state authorities.

Keywords: crime, money laundering, prevention, police, prosecution, court, financial system.